

Міністерство освіти і науки України
Національний університет водного господарства та
природокористування
Навчально-науковий інститут економіки та менеджменту
Кафедра суспільних дисциплін

07-03-354М

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ

до семінарських занять та самостійного вивчення
навчальної дисципліни

«Історія середніх віків»

для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського)
рівня за освітньо-професійною програмою «Середня освіта
(Історія)» спеціальності 014.03 «Середня освіта (Історія)»
денної та заочної форм навчання

Рекомендовано науково-
методичною радою
ННІЕМ
Протокол № 6
від 21.02.2022 р.

Рівне – 2022

Методичні вказівки до семінарських занять та самостійного вивчення навчальної дисципліни «Історія середніх віків» для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня за освітньо-професійною програмою «Середня освіта (Історія)» спеціальності 014.03 «Середня освіта (Історія)» денної та заочної форм навчання [Електронне видання] / Олексін Ю. П., Плюта Н. В. – Рівне : НУВГП, 2022. – 33 с.

Укладачі: Олексін Ю. П., д.пед.н., професор, завідувач кафедри суспільних дисциплін; Плюта Н. В., к.і.н., доцент кафедри суспільних дисциплін.

Відповідальний за випуск: Олексін Ю. П., д.пед.н., професор, завідувач кафедри суспільних дисциплін.

Керівник групи забезпечення
спеціальності 014.03
Середня освіта (Історія)

Олексін Ю. П.

© Олексін Ю. П.,
Плюта Н. В., 2022
© НУВГП, 2022

ЗМІСТ

1. Передмова
2. Методичні поради для роботи над дисципліною
3. Теми семінарських занять
4. Плани семінарських занять
5. Теми самостійного вивчення
6. Завдання до самостійної роботи
7. Питання до підсумкового контролю
8. Рекомендована література
9. Інформаційні ресурси

1. Передмова

Вивчення навчальної дисципліни «Історія середніх віків» для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) освітнього ступеня, спеціальності 014.03 «Середня освіта (Історія)» дозволить студентам-першокурсникам з'ясувати труднощі обраної професії і отримати чітке уявлення про знання, якими необхідно оволодіти, а саме:

- аналізувати історичні джерела різноманітного характеру;

- вказати на яких теоретичних принципах і методологічних засадах базується історична наука;

- підкреслити, що історія вивчається не лише з науково-пізнавальних міркувань, але й з метою практичного застосування набутих знань щодо сьогодення, здатності прогнозувати наступний розвиток суспільства, країни;

- порівнювати історичні процеси в різних регіонах в добу Середньовіччя;

- виділяти причини і наслідки історичних подій середньовічної історії;

- аналізувати сучасні історіографічні концепції у розумінні середньовіччя і феодалізму;

- дати настанови студентам, як набувати історичні знання на лекційних, семінарських заняттях, в процесі самостійної роботи в бібліотеці, архіві.

Метою викладання дисципліни: є формування наукового світогляду для забезпечення свідомого розв'язання проблем, що постають перед конкретним індивідумом, його оточенням, людством в цілому.

2. Методичні поради для роботи над дисципліною

Зміст дисципліни реалізується опануванням трьох блоків: теоретичного, практичного та блоку самостійної роботи.

Напрямами самостійної роботи з вивчення курсу є: вивчення окремих тем та питань, підготовка до семінарських занять.

Для розуміння студентами змісту курсу, системи семінарських занять та самостійного вивчення, вимог до виконання самостійного вивчення, форми підсумкового контролю вказівки містять програму навчальної дисципліни, теми і плани семінарських занять, питання до підсумкового контролю, рекомендовану (базову, допоміжну) літературу, інформаційні ресурси.

Для успішної підготовки до семінарського заняття розділ «Плани семінарських занять» містить тему, план, завдання для підготовки до семінарського заняття та літературу.

3. Теми семінарських занять

№ з/п	Назва теми	Денна форма	Заочна форма
1.	Середньовіччя як епоха розвитку людства.	2	2
2.	Карл Великий. Імперія франків.	2	-
3.	Візантійська імперія наприкінці IV–XI ст.	2	2
4.	Становлення та розвиток Англії у XI–XIII ст.	2	-
5.	Франція у XI–XIII ст.	2	-
6.	Виникнення і особливості розвитку середньовічних міст.	2	2

7.	Хрестові походи.	2	-
8.	Столітня війна.	2	2
9.	Великі географічні відкриття та формування колоніальної системи.	2	-
10.	Поширення Реформації у країнах Західної Європи. Контрреформація.	2	-
11.	Нідерландська революція: хід та наслідки.	2	-
12.	Країни Північної Європи у XVI–пер. пол. XVII ст.	2	-
13.	Тридцятилітня війна.	2	2
	Разом	26	10

4. Плани семінарських занять

Семінарське заняття № 1

Тема: Середньовіччя як епоха розвитку людства

План

1. Визначення предмету і завдання курсу «Історії середніх віків».
2. Особливості Середньовіччя.
3. Основні джерела історії середніх віків.
4. Феодалізм та його генеза. Феодальні відносини у країнах Західної Європи.

Завдання

Опрацювавши рекомендовану літературу, законспектувати та підготувати виступи та мультимедійну презентацію відповідно до плану семінарського заняття.

Рекомендована література

1. Балух В., Коцур В. Історія середніх віків: У 2-х т. Чернівці, 2009.
2. Історія західноєвропейського Середньовіччя. Хрестоматія : навч. посібник / упор. М. Рудь. К. : Либідь, 2005. 636 с.
3. Історія середніх віків. Практикум. Частина I / В. Гордієнко, Г. Гордієнко, І. Кривошея. Умань : Видавничо-поліграфічний центр «Візаві», 2013. 574 с.
4. Исторические источники в преподавании истории в школе и вузе: современные исследовательские подходы / Под ред. В. Зверева, О. Хлытиной. Новосибирск : НГПУ, 2013. URL: http://prepod.nspu.ru/file.php/618/Monografija_po_metodik
5. Крижановська О., Крижановський О. Історія Середніх віків. Вступ до історії західноєвропейського Середньовіччя: Курс лекцій : навч. посібник. К. : Либідь, 2004.

Семінарське заняття № 2

Тема: Карл Великий. Імперія франків

План

1. Прихід до влади династії Каролінгів.
2. Імперія Карла Великого.
3. «Каролінгське відродження»
4. Верденський договір та поділ імперії Карла Великого.

Завдання

Опрацювавши рекомендовану літературу, законспектувати та підготувати презентацію відповідно до плану семінарського заняття, а також обов'язковим є

ведення кожним студентом термінологічного словника з історії середніх віків.

Рекомендована література

1.Балух В., Коцур В. Історія середніх віків: У 2-х т. Чернівці, 2009.

2.Історія західноєвропейського Середньовіччя. Хрестоматія : навч. посібник / упор. М. Рудь. К. : Либідь, 2005. 636 с.

3.Історія середніх віків. Практикум. Частина I / В.Гордієнко, Г. Гордієнко, І. Кривошея. Умань : Видавничо-поліграфічний центр «Візаві», 2013. 574 с.

4.Лебек С. Происхождение франков. IV - IX века. М., 1993. Т.1.

5.Левандовский А. Карл Великий. Через Империю к Европе. М., 1995.

6.Тайс Л. Наследие Каролингов. IX - X века. М., 1993.

Семінарське заняття № 3

Тема: Візантійська імперія наприкінці IV–XI ст.

План

- 1.Утворення Візантійської імперії.
- 2.Особливості господарства та влади у Візантії.
- 3.Правління Юстиніана I.
 - а) Кодекс Юстиніана;
 - б) Посилення впливу християнства
 - в) Розширення і утримання володінь імперії.
- 4.Побут візантійців.
5. Культура Візантії.

Завдання

Опрацювавши рекомендовану літературу, законспектувати та підготувати презентацію відповідно до плану семінарського заняття, а також обов'язковим є ведення кожним студентом термінологічного словника з історії середніх віків.

Рекомендована література

1.Балух В., Коцур В. Історія середніх віків: У 2-х т. Чернівці, 2009.

2.Історія західноєвропейського Середньовіччя. Хрестоматія : навч. посібник / упор. М. Рудь. К. : Либідь, 2005. 636 с.

3.Історія середніх віків. Практикум. Частина I / В. Гордієнко, Г. Гордієнко, І. Кривошея. Умань : Видавничо-поліграфічний центр «Візаві», 2013. 574 с.

4.Крижановська О., Крижановський О. Історія Середніх віків. Вступ до історії західноєвропейського Середньовіччя: Курс лекцій : навч. посібник. К. : Либідь, 2004.

5.Кулаковский Ю. История Византии. СПб., 1996. Т.1-3 (395-717 гг.).

6.Курбатов Г. История Византии (от античности к феодализму). Учебное пособие. М., 1984.

7.Медведев И. Правовая культура Византийской империи. СПб., 2001.

8.Оболенский Д. Византийское содружество наций. Шесть византийских портретов. М., 1998.

9.Словарь средневековой культуры / Под ред. А. Гуревича. М. : РОСПЭН, 2007. 656 с.

10.Сорочан С. Византия IV - IX веков: этюды рынка. Харьков, 2001.

11.Торопцев А. Византия VI - IX века. М., 1997.

12. Успенский Ф. История Византии: В 3-х т. М., 1996 - 1997. Т.1-2.

Семінарське заняття № 4

Тема: Становлення та розвиток Англії у XI-XIII ст.

План

1. Вільгельм Завойовник: внутрішня та зовнішня політика.
2. Генріх II Плантагенет: особливості правління.
3. Велика хартія вольностей.
4. Створення парламенту в Англії.

Завдання

Опрацювавши рекомендовану літературу, законспектувати та підготувати презентацію відповідно до плану семінарського заняття, а також обов'язковим є ведення кожним студентом термінологічного словника з історії середніх віків.

Рекомендована література

1. Балух В., Коцур В. Історія середніх віків: У 2-х т. Чернівці, 2009.

2. Історія західноєвропейського Середньовіччя. Хрестоматія : навч. посібник / упор. М. Рудь. К. : Либідь, 2005. 636 с.

3. Історія середніх віків. Практикум. Частина I / В. Гордієнко, Г. Гордієнко, І. Кривошея. Умань : Видавничо-поліграфічний центр «Візаві», 2013. 574 с.

4. Зальцман Л. Жизнь Англии в Средние века / Перевод с англ. С. Рассединой. СПб. : Евразия, 2009. 368 с.

5. Кеннет Фаулер. Эпоха Плантагенетов и Валуа. СПб., 2002.

6. Мортимер Я. Средневековая Англия. Путеводитель путешественника во времени. М., 2014.

7.Словарь средневековой культуры / Под ред. А. Гуревича. М. : РОСПЭН, 2007. 656 с.

8.Шервуд Е. От англосаксов к англичанам (к проблеме формирования английского народа). М., 1988.

Семінарське заняття № 5

Тема: Франція у XI-XIII ст.

План

- 1.Феодална роздробленість за часів Середньовіччя, політика перших Капетингів.
- 2.Зміцнення королівської влади у Франції протягом XII ст., об'єднання французьких земель.
- 3.Правління Філіпа II Августа.
4. Внутрішня та зовнішня політика Людовіка IX та Філіпа IV.
5. Генеральні штати.
6. Станова монархія у Франції.

Завдання

Опрацювавши рекомендовану літературу, законспектувати та підготувати презентацію відповідно до плану семінарського заняття, а також обов'язковим є ведення кожним студентом термінологічного словника з історії середніх віків.

Рекомендована література

1.Ашиль Люмер. Французское общество во времена Филиппа Августа. М., 2000.

2.Балух В., Коцур В. Історія середніх віків: У 2-х т. Чернівці, 2009.

3. Бобкова М. История Франции: В 3 т. М., 1997.
4. Історія західноєвропейського Середньовіччя. Хрестоматія : навч. посібник / упор. М. Рудь. К. : Либідь, 2005. 636 с.
5. Історія середніх віків. Практикум. Частина I / В. Гордієнко, Г. Гордієнко, І. Кривошея. Умань : Видавничо-поліграфічний центр «Візаві», 2013. 574 с.
6. Словарь средневековой культуры / Под ред. А. Гуревича. М. : РОСПЭН, 2007. 656 с.

Семінарське заняття № 6

Тема: Виникнення і особливості розвитку середньовічних міст

План

1. Виникнення середньовічних міст.
2. Мешканці міста. Ремісники.
3. Виникнення цехів.
4. Лихварі й банкіри.
5. Боротьба городян із сеньйорами, міські комуни.

Завдання

Опрацювавши рекомендовану літературу, законспектувати та підготувати презентацію відповідно до плану семінарського заняття, а також обов'язковим є ведення кожним студентом термінологічного словника з історії середніх віків.

Рекомендована література

1. Балух В., Коцур В. Історія середніх віків: У 2-х т. Чернівці, 2009.

2. Історія західноєвропейського Середньовіччя. Хрестоматія : навч. посібник / упор. М. Рудь. К. : Либідь, 2005. 636 с.

3. Історія середніх віків. Практикум. Частина I / В. Гордієнко, Г. Гордієнко, І. Кривошея. Умань : Видавничо-поліграфічний центр «Візаві», 2013. 574 с.

4. Габдрахманов П. Средневековые крестьяне и их семьи. М., 1996.

5. Город в средневековой цивилизации Западной Европы. Т.1. Феномен средневекового урбанизма. М., 1999.

6. Ле Гофф Ж. Средневековый мир воображаемого. М., 2001.

7. Левицкий Я. Город и феодализм в Англии. М., 1987.

8. Петрушенко Л. Повседневная жизнь средневековой Европы. М., 2012. 367 с.

9. Средневековое городское право XII-XIII вв. Саратов, 1989.

10. Становление европейского средневекового города. М., 1989.

Семінарське заняття № 7

Тема: Хрестові походи

План

1. Причини та передумови хрестових походів.
2. Перший хрестовий похід (1096-1099 рр.).
3. Другий і третій хрестові походи (1147-1148 рр.), (1189-1192рр.).
4. Четвертий хрестовий похід (1202-1204 рр.).
5. Держави хрестоносців на Сході. Духовно-рицарські ордени.

Завдання

Опрацювавши рекомендовану літературу, законспектувати та підготувати виступи відповідно до плану семінарського заняття.

Рекомендована література

1.Балух В., Коцур В. Історія середніх віків: У 2-х т. Чернівці, 2009.

2.Історія західноєвропейського Середньовіччя. Хрестоматія : навч. посібник / упор. М. Рудь. К. : Либідь, 2005. 636 с.

3.Історія середніх віків. Практикум. Частина I / В.Гордієнко, Г. Гордієнко, І. Кривошея. Умань : Видавничо-поліграфічний центр «Візаві», 2013. 574 с.

4.Заборов М. Крестоносцы на Востоке. М., 1980.

5. Куглер Б. История крестовых походов. СПб., 1895 (Ростов-на-Дону, 1995).

6.Мишо Г. История крестовых походов. М., 1995.

Семінарське заняття № 8

Тема: Столітня війна

План

1. Передумови та причини Столітньої війни.
- 2.Боротьба за владу між бургіньйонами та арманьяками.
3. Жанна д'Арк.
- 4.Завершення Столітньої війни та її значення.
5. Закінчення об'єднання Франції.

Завдання

Опрацювавши рекомендовану літературу, законспектувати та підготувати виступи відповідно до плану семінарського заняття.

Рекомендована література

1.Балух В., Коцур В. Історія середніх віків: У 2-х т. Чернівці, 2009.

2.Басовская Н. Столетняя война : учебное пособие. М., 1985.

3.Історія західноєвропейського Середньовіччя. Хрестоматія : навч. посібник / упор. М. Рудь. К. : Либідь, 2005. 636 с.

4.Історія середніх віків. Практикум. Частина I / В.Гордієнко, Г. Гордієнко, І. Кривошея. Умань : Видавничо-поліграфічний центр «Візаві», 2013. 574 с.

5.Левандовский А. Жанна д'Арк. 2-е изд., испр. и доп. М., 1982.

6.Перну Р., Клэн М.-В. Жанна д'Арк. М., 1993.

7.Хейзинга Й. Осень средневековья. Исследование форм жизненного уклада и форм мышления XIV - XV вв. во Франции и Нидерландах. М.,1988.

Семінарське заняття № 9

Тема: Великі географічні відкриття та формування колоніальної системи

План

1. Причини та передумови географічних відкриттів.
2. Відкриття Васко да Гама.
3. Експедиції Христофора Колумба.
4. Навколосвітня подорож Магеллана.
5. Наслідки географічних відкриттів.

Завдання

Опрацювавши рекомендовану літературу, законспектувати та підготувати виступи відповідно до плану семінарського заняття.

Рекомендована література

1.Балух В., Коцур В. Історія середніх віків: У 2-х т. Чернівці, 2009.

2.Дюби Ж. Европа в средние века. Смоленск, 1994.

3.Історія західноєвропейського Середньовіччя. Хрестоматія : навч. посібник / упор. М. Рудь. К. : Либідь, 2005. 636 с.

4.Історія середніх віків. Практикум. Частина I / В.Гордієнко, Г. Гордієнко, І. Кривошея. Умань : Видавничо-поліграфічний центр «Візаві», 2013. 574 с.

5.Хрестоматия по истории средних веков раннего и классического периода. М., 2006.

Семінарське заняття № 10

Тема: Поширення Реформації у країнах Західної Європи. Контрреформація.

План

1. Реформація у Швейцарії: Цвінгліанство. Кальвінізм.
2. Англійська реформація, пуритани.
3. Особливості французької реформації, гугеноти.
4. Католицька церква і контрреформація.
5. Орден єзуїтів.
6. Наслідки реформації у Європі.

Завдання

Опрацювавши рекомендовану літературу, законспектувати та підготувати виступи відповідно до плану семінарського заняття.

Рекомендована література

1.Балух В., Коцур В. Історія середніх віків: У 2-х т. Чернівці, 2009.

2.Всемирная история: В 24 т. / А.Бадак, И. Войнич, Н. Волчак и др. Минск, 1996.

3.Грановский Т. Лекции по истории средневековья (с XV в.). М., 1986.

4.Історія західноєвропейського Середньовіччя. Хрестоматія : навч. посібник / упор. М. Рудь. К. : Либідь, 2005. 636 с.

5.Історія середніх віків. Практикум. Частина I / В. Гордієнко, Г. Гордієнко, І. Кривошея. Умань : Видавничо-поліграфічний центр «Візаві», 2013. 574 с.

6.Лінч Д. Середньовічна церква. К., 1994.

Семінарське заняття № 11

Тема: Нідерландська революція: хід та наслідки

План

- 1.Правління Філіпа II: зростання опозиції.
- 2.Початковий етап революції: причини і передумови.
- 3.Режим герцога Альби у Нідерландах.
- 4.Другий етап визвольної боротьби.
5. Завершення революції, проголошення незалежності.

Завдання

Опрацювавши рекомендовану літературу, законспектувати та підготувати виступи відповідно до плану семінарського заняття.

Рекомендована література

1.Балух В., Коцур В. Історія середніх віків: У 2-х т. Чернівці, 2009.

2. Грановский Т. Лекции по истории средневековья (с XV в.). М., 1986.

3.Дюби Ж. Европа в средние века. Смоленск, 1994.

4.Історія західноєвропейського Середньовіччя. Хрестоматія : навч. посібник / упор. М. Рудь. К. : Либідь, 2005. 636 с.

5.Історія середніх віків. Практикум. Частина I / В. Гордієнко, Г. Гордієнко, І. Кривошея. Умань : Видавничо-поліграфічний центр «Візаві», 2013. 574 с.

6.Ле Гофф Ж. Средневековый мир воображаемого. М., 2001.

7.Повседневные практики Средневековья и Нового времени. От информации уникальной к информации верифицируемой / Отв. ред. О.И. Тогоева. М., ИВИ РАН, 2015. 174 с.

8.Средневековая Европа глазами современников и историков. Книга для чтения в пяти частях / Отв. ред. А. Л. Ястребицкая. М., 1995.

Семінарське заняття № 12

Тема: Країни Північної Європи у XVI– пер. пол. XVII ст.

План

- 1.Північна Європа та її економіка.
- 2.Суспільно-політичний розвиток.
- 3.Кальмарська унія та її скасування.

4. Данія та Норвегія наприкінці XVI – пер. пол. XVII ст., внутрішня та зовнішня політика.

Завдання

Опрацювавши рекомендовану літературу, законспектувати та підготувати виступи відповідно до плану семінарського заняття.

Рекомендована література

1. Балух В., Коцур В. Історія середніх віків: У 2-х т. Чернівці, 2009.

2. Бродель Ф. Матеріальна цивілізація, економіка і капіталізм, XV–XVIII вв.: в 3 т. / ; пер. с фр. Л. Куббеля; 2-е изд. М. : Весь Мир, 2006–2007.

3. Всемирная история: В 24 т. / А. Бадак, И. Войнич, Н. Волчак и др. Минск, 1996.

4. Грановский Т. Лекции по истории средневековья (с XV в.). М., 1986.

5. Дюби Ж. Европа в средние века. Смоленск, 1994.

6. Історія західноєвропейського Середньовіччя. Хрестоматія : навч. посібник / упор. М. Рудь. К. : Либідь, 2005. 636 с.

7. Історія середніх віків. Практикум. Частина I / В. Гордієнко, Г. Гордієнко, І. Кривошея. Умань : Видавничо-поліграфічний центр «Візаві», 2013. 574 с.

Семінарське заняття № 13

Тема: Тридцятилітня війна.

План

1. Передумови та причини війни.
2. Священна Католицька ліга та Євангелістична унія.
3. Етапи Тридцятилітньої війни.

4. Завершення війни, Вестфальський мир та його наслідки для Європи.

Завдання

Опрацювавши рекомендовану літературу, законспектувати та підготувати виступи відповідно до плану семінарського заняття.

Рекомендована література

1. Балух В., Коцур В. Історія середніх віків: У 2-х т. Чернівці, 2009.

2. Всемирная история: В 24 т. / А.Бадак, И. Войнич, Н. Волчак и др. Минск, 1996.

3. Дэвис Н. История Европы: пер. с англ. Т. Менской. М.: АСТ: Транзиткнига, 2005. 944 с.

4. Дюби Ж. Европа в средние века. Смоленск, 1994.

5. Історія західноєвропейського Середньовіччя. Хрестоматія : навч. посібник / упор. М. Рудь. К. : Либідь, 2005. 636 с.

6. Історія середніх віків. Практикум. Частина I / В. Гордієнко, Г. Гордієнко, І. Кривошея. Умань : Видавничо-поліграфічний центр «Візаві», 2013. 574 с.

5. Завдання для самостійної роботи

№ з/п	Назва теми
1.	Криза в Римській імперії (III – V ст.).
2.	Франкська держава Меровінгів.
3.	Франкська держава Каролінгів.
4.	Скандинавські країни V-XI ст.
5.	Англія та Шотландія до кінця XI ст.
6.	Італія у IX – на початку XI ст.
7.	Утворення Західно-Франкського королівства.

8.	Італія в V-XI ст.
9.	Церква у V-XI ст.
10.	Дунайський регіон у XII- XV ст.
11.	Піренейські держави у XII- XV ст.
12.	Скандинавські країни у XII- XV ст.

6. Оформлення звіту про самостійну роботу

Підсумком самостійної роботи вивчення дисципліни є складання письмового звіту за темами, вказаними в таблиці.

Захист звіту про самостійну роботу відбувається у терміни, обумовлені студентом і викладачем.

7. Питання до підсумкового контролю

1. Поняття «середні віки» та еволюція його змісту в історичній науці.
2. Періодизація історії середніх віків та її проблема в історіографії.
3. Місце середньовіччя в світовій історії.
4. Вклад середньовіччя в розвиток європейської цивілізації.
5. Середньовіччя – новий етап розвитку аграрної цивілізації.
6. Виникнення та еволюція поняття «феодалізм» в історіографії.
7. Соціально-економічні риси феодального суспільства в Європі.
8. Основні риси політичного життя середньовіччя.

9. Загальна характеристика, класифікація та методи дослідження середньовічних джерел.
10. Різновиди писемних джерел історії раннього середньовіччя та їх загальна характеристика.
11. Аврелій Августин. Значення його творів для розвитку середньовічної історії.
12. Історичні праці раннього середньовіччя. Прокопій Кесарійський, Йордан, Григорій Турський.
13. Варварські правди та їх значення.
14. «Салічна правда» як історичне джерело.
15. Варварський світ. Передумови та початок Великого переселення.
16. Історія Візантії в історіографії.
17. Особливості розвитку Східної Римської імперії та їх значення для подальшої долі імперії.
18. Ранньовізантійський період та його характеристика в працях істориків.
19. Епоха Юстиніана. Зовнішня та внутрішня політика.
20. Сутність реформ, законодавства Юстиніана.
21. Зовнішня політика Візантії у другій половині IX-XI ст.
22. Соціально-економічний розвиток арабів у VI – VII ст.
23. Виникнення ісламу, його сутність.
24. Виникнення Франкського королівства. Варварський та галло-римський світ.
25. Основні напрямки розвитку Франкського королівства в епоху Меровінгів.
26. Суспільно-політичні перетворення у Франкській державі VIII ст. Реформи Карла Мартелла та Пипіна Короткого.

27. Карл Великий та Франкська імперія: значення для Європи та Франції.
28. «Епоха вікінгів» та її наслідки для Європи та Скандинавії.
29. Формування ранніх держав в Північній Європі.
30. Англосаксонські королівства в епоху Гептархії.
31. Експансія вікінгів в IX – першій половині X ст. Заселення Ісландії, відкриття Америки.
32. Загальний характер походів вікінгів в п. п. X-п. п. XI ст. Своєрідність генезису феодалізму в Скандинавських країнах.
33. Суспільно-політичний лад скандинавів у раннє середньовіччя.
34. Англійські королівства в Британії та особливості процесу феодалізації.
35. Основні риси феодального ладу Західної Європи на кінець XI ст.: утвердження феодального ладу, феодальна ієрархія, побут та повсякденне життя феодалів та селян.
36. Виникнення Французького королівства. Соціально-економічний розвиток.
37. Італія VIII – X ст.: політичний розвиток, формування феодальних відносин, зростання міст.
38. Культура ранньої Візантії.
39. Церква в раннє середньовіччя. Оформлення християнської догматики. Таїнства. Вселенські собори.
40. Християнізація германських та кельтських племен у IV – V ст. Церква у варварських королівствах.
41. Раннє чернецтво. Поширення уставу св. Бенедикта.

42. Становлення доктрини папства. Союз Каролінгів з ним.
43. Папство у другій половині IX – середині XI ст.
44. Діалектика розвитку продуктивних сил на селі і ремісницької техніки на початку класичного середньовіччя.
45. Виділення ремесел в самостійну професію, місце в цьому процесі залізоровного та суконного ремесел.
46. Середньовічні цехи: причини виникнення, структура та організація виробництва.
47. Місце цехів в історії середньовічної Європи.
48. Роль цехів у розвитку продуктивних сил в Європі у ранній та пізній період їх існування.
49. Передумови виникнення міст в епоху середніх віків. Теорії походження.
50. Демографічні процеси в Західній Європі в XI–XV ст., внутрішня колонізація та її наслідки.
51. Міжнародна торгівля на початку класичного середньовіччя, два основні райони європейської торгівлі.
52. Міжміська та міжнародна торгівля в XII–XV ст.
53. Зародження банків, їх місце в розвитку торгівлі.
54. Комунальний рух та його наслідки. Міське самоврядування в Західній Європі.
55. Передумови хрестових походів, їх сутність і час.
56. Цілі та учасники хрестових походів.
57. Перший хрестовий похід, його результати.
58. Держави хрестоносців на Сході.

59. Четвертий хрестовий похід. Латинська імперія.
60. Результати та наслідки хрестових походів.
61. Роль хрестових походів у переході французького селянства на грошові платежі.
62. Передумови формування централізованої держави у Франції. Перші королі.
63. Складання союзу королівської влади і міст Франції в епоху класичного середньовіччя, його історичне значення.
64. Територіальне об'єднання Франції. Пилип II Август та боротьба з Плантагенетами.
65. Пилип IV Красивий і католицька церква. Скликання Генеральних штатів у 1302 р., їх місце в історії середньовічної Франції.
66. Причини Столітньої війни. Передумови та привід до неї. Етапи.
67. Хід воєнних дій між Англією та Францією в роки Столітньої війни.
68. Вплив Столітньої війни на розвиток міжнародних відносин у Західній Європі.
69. Жакерія, її місце в історії Франції класичного середньовіччя.
70. Політична централізація французького суспільства у другій половині XV ст.
71. Людовік XI та початок формування абсолютизму.
72. Вільгельм Завойовник, його місце в історії середньовічної Англії.
73. Основні напрямки розвитку англійського суспільства у XII ст. його реформи.
74. Генріх II Плантагенет і англійська церква.
75. Війна Білої та Червоної Троянд та її наслідки.

76. Особливості соціально-економічних процесів в Англії XIV–XV ст.
77. Особливості соціально-економічного розвитку Німеччини на початку класичного середньовіччя.
78. Передумови децентралізації Німеччини XIII–XV ст.: зміни в становищі імперської влади. “Золота булла” Карла IV Люксембурзького.
79. Соціально-економічний розвиток німецьких земель (сер. XIV – XV ст.). Утворення союзів міст.
80. “Реформація імператора Сигізмунда” (1438 – 1439 рр.) та її місце в історії Німеччини класичного середньовіччя.
81. Рання капіталізм в містах Північної та Середньої Італії. Проблеми раннього капіталізму в історіографії.
82. Династія Медичі, її місце в історії Італії.
83. Становище італійського селянства в XIII–XV ст., його особливості в порівнянні з іншими країнами Європи. Повстання Дольчино 1303 р.
84. Боротьба Візантії проти турків наприкінці XIV в XV ст. Падіння Константинополя.
85. Народні-еретичні рухи XI–XIII ст. та боротьба з ними.
86. Духовно-рицарські ордена: виникнення, діяльність.
87. Розвиток та основи середньовічної науки.
88. Середньовічні школи та виникнення середньовічних університетів.
89. Початок книгодрукування в Західній Європі.
90. Розвиток міської культури в Західній Європі: література, архітектура та живопис.

8. Рекомендована література

Базова

1. 1.Балух В., Коцур В. Історія середніх віків: У 2-х т. Чернівці, 2009.

2.Історія західноєвропейського Середньовіччя. Хрестоматія : навч. посібник / упор. М. Рудь. К. : Либідь, 2005. 636 с.

3.Історія середніх віків. Практикум. Частина I / В.Гордієнко, Г. Гордієнко, І. Кривошея. Умань : Видавничо-поліграфічний центр «Візаві», 2013. 574 с.

4.История средних веков / Под ред. З. Удальцовой, С. Карпова. М., 1990.

5.История средних веков: В 2-х томах. Т. 1 : учебник / Под. ред. С. Карпова. М., 2008.

6.История средних веков: В 2-х т. / Под общей ред. С. Сказкина. 2-е изд. М.

7.Исторические источники в преподавании истории в школе и вузе: современные исследовательские подходы / Под ред. В. Зверева, О. Хлытиной. Новосибирск : НГПУ, 2013. URL: http://prepod.nspu.ru/file.php/618/Monografija_po_metodik

8.Крижановська О., Крижановський О. Історія Середніх віків. Вступ до історії західноєвропейського Середньовіччя: Курс лекцій : навч. посібник. К. : Либідь, 2004.

9.Люблинская А. Д. Источниковедение истории средних веков. М. : Директ-Медиа, 2010. 492 с. URL: <http://www.biblioclub.ru/catalog/203/>; <http://pdf.zone-x.ru/717678.pdf>

10.Многоликая повседневность. Микроисторические подходы к изучению прошлого. *Материалы конференции памяти Ю. Бессмертного* / Отв. ред. О. И. Тогоева. М. :

Издательство: ИВИ РАН, 2014. 303 с. URL: <http://igh.ru/book/collections/478/>.

11. Нехаева С. Цивилизация средневекового Запада: культура питания, застольные традиции и обычаи: учебно-методический комплекс. Новосибирск : Изд. НГПУ, 2011. 104 с. URL:

<https://icdlib.nspu.ru/view/icdlib/dda/dda6665efca334ca/>

12. Хлевов А. Краткий курс истории Средних веков. СПб., 2006.

13. Хрестоматия памятников феодального государства и права стран Европы / Под ред. В. Корецкого. М., 1961.

14. Хрестоматия по истории средних веков / Под ред. С. Сказкина. М., 1978.

15. Хрестоматия по истории средних веков раннего и классического периода. М., 2006.

Допоміжна

1. Арабески истории: Альманах. М., 1996. Вып. 5/6. Каспийский транзит: В 2 т.

2. Ашиль Люмер. Французское общество во времена Филиппа Августа. М., 2000.

3. Бальфур К. Расцвет и упадок Османской империи. М., 1999.

4. Басовская Н. Столетняя война : учебное пособие. М., 1985.

5. Бейджент М., Лей Р., Линкольн Г. Святая кровь и Святой Грааль. История ордена тамплиеров. М., 1997

6. Блок М. Феодальное общество. М., 2003.

7. Бобкова М. История Франции: В 3 т. М., 1997.

8. Бродель Ф. Материальная цивилизация, экономика и капитализм, XV–XVIII вв.: в 3 т. / ; пер. с фр. Л. Куббеля. 2-е изд. М. : Весь Мир, 2006–2007.

9. Васильев А. История Византии. В 2-х т. СПб., 1998.

10. Всемирная история: В 24 т. / А. Бадак, И. Войнич, Н. Волчак и др. Минск, 1996.

11. Габдрахманов П. Средневековые крестьяне и их семьи. М., 1996.
12. Город в средневековой цивилизации Западной Европы. Т.1. Феномен средневекового урбанизма. М., 1999.
13. Грановский Т. Лекции по истории средневековья (с XV в.). М., 1986.
14. Грант М. Крушение Римской империи. М., 1998.
15. Дворецкая И. Западная Европа V - IX вв. Раннее средневековье : учебное пособие. М., 1990.
16. Джонс А. Гибель античного мира. Ростов-на-Дону; М., 1997.
17. Добиаш-Рождественская О. Крестом и мечом: Приключения Ричарда I Львиное Сердце. М., 1991.
18. Дубровский И. Средние века: структуры повседневности. *Всемирная история*: в 6 т./ Гл. ред А. Чубарьян. М. : Наука, 2011. Т. 2: Средневековые цивилизации Запада и Востока / Отв. ред. П. Уваров. М. : Наука, 2012.
19. Дэвис Н. История Европы / пер. с англ. Т. Менской. М. : АСТ: Транзиткнига, 2005. 944 с.
20. Дюби Ж. Европа в средние века. Смоленск, 1994.
21. Заборов М. Крестоносцы на Востоке. М., 1980.
22. Задворный В. История римских пап. М., 1995. Т.1 (источники).
23. Зальцман Л. Жизнь Англии в Средние века / Перевод с англ. С. Рассединой. СПб. : Евразия, 2009. 368 с.
24. Зелигер Г. Социальное и политическое значение вотчины в раннее средневековье. М., 1994.
25. История инквизиции: В 3 т. М., 1994. Т.3
26. История крестовых походов / Под ред. Джонатана Райли-Смита. М., 1998
27. Кардини Ф. Истоки средневекового рыцарства. М, 1987.
28. Карпов С.П. Трапезундская империя и западноевропейские государства в XIII - XV вв. М., 1981.
29. Карсавин Л. Основы средневековой религиозности в XII–XIII вв. СПб. : Алетейя, 1997. 408с.

30. Карсавин Л. Монашество в средние века. М., 1992.
31. Кеннет Фаулер. Эпоха Плантагенетов и Валуа. СПб., 2002.
32. Коптев А. От прав гражданства к праву колоната. Вологда, 1995.
33. Корсунский А., Гюнтер Р. Упадок и гибель Западной Римской империи и возникновение германских королевств (до середины VI в.). М., 1984.
34. Куглер Б. История крестовых походов. СПб., 1895 (Ростов-на-Дону, 1995).
35. Кулаковский Ю. История Византии. СПб., 1996. Т.1-3 (395-717 гг.)
- Курбатов Г. История Византии (от античности к феодализму). Учебное пособие. М., 1984.
36. Кучма В. Военное искусство Византийской империи. М., 2001.
37. Ле Гофф Ж. Средневековый мир воображаемого. М., 2001.
38. Лебек С. Происхождение франков. IV - IX века. М., 1993. Т.1.
39. Левандовский А. Жанна д'Арк / 2-е изд., испр. и доп. М., 1982.
40. Левандовский А. Карл Великий. Через Империю к Европе. М., 1995.
41. Левицкий Я. Город и феодализм в Англии. М., 1987.
42. Линч Д. Середньовічна церква. К., 1994.
43. Лозинский С. История папства. М., 1986.
44. Мадоль Жан. Альбигойская драма и судьба Франции. М., 2000.
45. Малинин Ю. Общественно-политическая мысль позднесредневековой Франции XIV–XV.
46. Медведев И. Правовая культура Византийской империи. СПб., 2001.
47. Мельвиль М. История ордена тамплиеров. СПб., 2000.
48. Мишель Пастуро. Повседневная жизнь Франции во времена рыцарей Круглого Стола. М., 2001.
49. Мишо Г. История крестовых походов. М., 1995.

- 50.Мортимер Я. Средневековая Англия. Путеводитель путешественника во времени. М., 2014.
- 51.Оболенский Д. Византийское содружество наций. Шесть византийских портретов. М., 1998.
- 52.Перну Р. Ричард Львиное Сердце. М., 2000.
- 53.Перну Р., Клэн М.-В. Жанна д'Арк. М., 1993.
- 54.Петрушенко Л. Повседневная жизнь средневековой Европы. М, 2012. 367 с.
- 55.Печников Р. Мальтийский орден в прошлом и настоящем: Исторический очерк. М., 1990.
- 56.Пискорский В. Кастильские кортесы в переходную эпоху от средних веков к новому времени (1188 - 1520). К., 1897.
- 57.Повседневные практики Средневековья и Нового времени. От информации уникальной к информации верифицируемой / Отв. ред. О.И. Тогоева. М., ИВИ РАН, 2015. 174 с.
- 58.Политические структуры эпохи феодализма в Западной Европе. VI - XVII вв. Л., 1990.
- 59.Поньон Э. Повседневная жизнь Европы в 1000 г. М., 1999.
- 60.Рансимен С. Падение Константинополя в 1453 году. М., 1983
- 61.Рогачевский А. Правосознание немецкого бюргерства XIII - XV вв. М., 1995.
- 62.Роулинг М. Европа в Средние века. Быт, религия, культура / Пер. с англ. Л. Калашниковой. М. : ЗАО Центрполиграф, 2005. 223 с.
- 63.Словарь средневековой культуры / Под ред. А. Гуревича. М. : РОСПЭН, 2007. 656 с.
- 64.Сорочан С. Византия IV - IX веков: этюды рынка. Харьков, 2001.
- 65.Средневековая Европа глазами современников и историков. Книга для чтения в пяти частях / Отв. ред. А. Л. Ястребицкая. М., 1995.
- 66.Средневековое городское право XII-XIII вв. Саратов, 1989.
- 67.Становление европейского средневекового города. М., 1989.
- 68.Тайс Л. Наследие Каролингов. IX - X века. М., 1993.

- 69.Торопцев А. Византия: книга битв VI - IX века: Византия. Авары. Тюрки. Империя Тан. Франки. Викинги. Византия. М., 1995.
- 70.Торопцев А. Византия VI - IX века. М., 1997.
- 71.Тушина Г. Города в феодальном обществе Южной Франции. М., 1985
- 72.Уоллес- Хедрилл Дж. - М. Варварский Запад: Раннее Средневековье. 400 - 1000. СПб., 2002
- 73.Успенский Ф. История Византии: В 3-х т. М., 1996 - 1997. Т.1-2.
- 74.Флори Ж. Идеология меча. Предистория рыцарства. СПб., 1999.
- 75.Хачатурян Н. Возникновение Генеральных штатов во Франции. М., 1976.
- 76.Хачатурян Н. Сословная монархия во Франции XIII - XV вв. Учебное пособие. М., 1989.
- 77.Хвостова К. Социально-экономические процессы в Византии и их понимание византийцами - современниками (XIV - XV вв.). М., 1992.
- 78.Хейзинга Й. Осень средневековья. Исследование форм жизненного уклада и форм мышления в XIV - XV вв. во Франции и Нидерландах. М., 1988.
- 79.Цивилизация Северной Европы: средневековый город и культурное взаимодействие. М., 1992.
- 80.Шервуд Е. От англосаксов к англичанам (к проблеме формирования английского народа). М., 1988.
- 81.Шпаковский В. О. Рыцари средневековья. V - XVII вв. М., 1998.
- 82.Эпоха крестовых походов / Под. ред. Э. Лависс, А. Рамбо. Смоленск, 2001.

9. Інформаційні ресурси

1. Законодавство України. URL: <http://www.rada.kiev.ua/>
2. Національна бібліотека ім. В. І. Вернацького / URL: <http://www.nbu.gov.ua/>
3. Обласна наукова бібліотека (м. Рівне, майдан Короленка, 6.) URL: <http://www.libr.rv.ua/>
4. Рівненська централізована бібліотечна система (м. Рівне, вул. Київська, 44) URL: <http://www.cbc.rv.ua/>
5. Наукова бібліотека НУВГП (м. Рівне, вул. Олекси Новака, 75). URL: <http://nuwm.edu.ua/naukova-biblioteka> (інформаційні ресурси у цифровому репозиторії).